

KIRJALLISUUDEN TARKASTELUA

W. J. M.: MACKENZIE: *Politics and Social Science*, Penguin Books Ltd., Harmondsworth, Middlesex 1969 (first published 1967), 424 s.

Yhteiskuntatieteiden sinänsä vääjäämätöntä pirstoutumista vastaan on parannuskeinoiksi esitetty ns. suuria teorioita, yhteistä metodologiaa, tieteidenvälistä yhteistyötä sekä »yleisyyksien spesialisteja», tutkijoita, jotka tietävät vähän kaikesta ja jotka sitten toimivat eri suuntiin specialisoituneiden kumppaniensa välisinä kommunikaatiolinkkeinä. Professori *Mackenzie* on teoksessaan *Politics and Social Science* valinnut tämän tehtävän: Mackenzien pyrkimyksenä on teoksessa kertoa politologeille muiden yhteiskuntatieteiden sarjoilla tehdystä, heille relevantista työstä sekä muille yhteiskuntatieteilijöille politiikan tutkijoiden saavutuksista. Mitä pitemmälle specialisoituminen on mennyt, sitä vaikeammaksi on tällainen tehtävä käynyt, ja on houkutus arvella tehtävää nyt jo liian vaikeaksi yhden ihmisen työksi; Mackenzien teos on jonkin verran epätasainen, sillä kaikilla kartoittamillaan osa-alueilla hän ei tunnu olevan kotonaan. Monestakin alasta hän raportoi pääasiallisesti yhden lähteen varassa (esim. kybernetiikka — *Ashby*, pienryhmät — *Verba*), ja näillä alueilla kerronnan laatu riippuu ratkaisevasti lähteen laadusta. Nämä rajoitukset Mackenzie myöntää rehellisesti itsensä puolesta on sopiva henkilö yrittämään yleiskartoitusta. Teoksesta saa yleensäkin sen vaikutelman, etteivät yhteiskuntatieteet Englannissa koskaan ole päässeet niin irti toisistaan kuin esim. USA:ssa. Osasyynä tähän arvelisin olleen voimakkaan, siirtomaaperinteesen liittyvän area-studies-tradition: antropologit, historioitsijat, politiikan tutkijat, hallintomiehet ja kielitieteilijät ovat aina olleet verra-

ten läheisessä yhteistyössä. Tässä tieteiden yhteisyyden korostamisessa on teoksen pääanti amerikkalaiselle lukijalle; toisaalta Mackenzien tarkoituksena on kertoa englantilaiselle ja yleensäkin eurooppalaiselle lukijakunnalle amerikkalaisen yhteiskuntatieteen saavutuksista — tehdäänhän 90 % politiikan tutkimuksesta USA:ssa ja iso osa siitä on sentään »ensiluokkaista minkä tahansa mittapuun mukaan».

Kustantajan mukaan teos myös antaa tavalliselle lukijalle »ensimmäisen tilaisuuden lukea täydellinen katsaus nykyaikaisen politiikan tutkimuksen moninaisuudesta kirjassa, joka ei metodisten teknillisyyksien vuoksi milloinkaan kadota näkyvistään politiikan tutkimuksen ensisijaisia päämääriä». Tavalliselle lukijalle kirja tuskin on sovelias ensiaskele, sillä monet asiat kuitataan lyhyesti, ikään kuin kaikilla lukijoilla olisi varsin hyvät perustiedot. Toisen lupauksen teos sen sijaan pitää hyvin: Mackenziellä on taito selkeästi ja kiinnostavasti poimia raportoimastaan esiin olennainen ja politiikan kannalta relevantti.

Teoksen kaksi ensimmäistä lukua käsittelevät traditionaalista politiikan tutkimusta sekä opetusta yliopistoissa; luvut ovat lähinnä pakollisia kuvioita, joilla päästään alkuun. Varsinaiseen asiaan siirrytään osassa III, jossa esitellään ja arvioidaan nykyisiä sekä ns. suuria että osittaisteorioita. Suurten kohdalla Mackenzie keskittyy *Parsonsin* ja yleisen systeemiteorian esittelyyn; tämä on yksipuolista ja epäoikeudenmukaista ja kirjan loppupuolella hän myöntää sen itsekkin (marxilaisesta teoriasta puoli, *Parsonsin*stä kymmenen sivua), mutta perustelee valintaa sillä, että nuo kaksi tällä hetkellä dominoivat tieteellistä keskustelua. Osittaisteorioiden kohdalla Mackenzie kertoo informaatioteoriasta, peliteoriasta ja taloustieteen malleista analyysivälineinä: näiden ins-

piroimista ajatustavoista ja käsitteistä, joista politiikan tutkimus voi hyötyä ja on jo hyötynytkin.

Teoksen tavoitteen kannalta keskeisessä neljännessä osassa Mackenzie esittelee sellaisia muiden yhteiskuntatieteiden parissa saavutettuja tuloksia, jotka politiikan tutkijoiden hänen mielestään kannattaisi tuntea. Esiteltäväkseen hän on valinnut viisi aluetta: eläinten yhteisöt, pienryhmät, heimoyhteisöt, paikallisyhteisöt ja organisaatiot. Nämä alueet tarjoavat »sosiaalisia tilanteita, jotka ovat paljon yksinkertaisempia ja lukuisampia kuin politiikan tutkimuksen traditionaaliset kohteet (valtiot)» ja tulokset ovat Mackenzien mukaan myös vertailu- ja siten käyttökelpoisia. Nähdäkseni Mackenzie ei kuitenkaan onnistu kovin hyvin vakuuttamaan lukijaa eläinyhteisöjen ja pienryhmien tutkimisen parissa saavutettujen tulosten merkityksellisyydestä politiikan tutkimuksen kannalta: eräät yhteiskuntatieteiden käsitteistä ovat ehkä tulleet 'sosiaalibiologian' piiristä, eläinten käyttäytymisen funktionaalinen selittäminen on ehkä houkutelut vastaaviin selityksiin ihmisten kohdalla, ja analogioita ja homologioitakin tarjoamalla eläinyhteisöt ovat ehkä toimineet virikkeiden herättäjinä, mutta ei sitten muuta. Antropologian hyödyllisyyttä korostaessaan Mackenzie on kuitenkin vankemalla pohjalla siksi, että heimot ovat a) ihmisten b) yhteisöjä, joten tutkimuksilla väistämättä on relevanssia politologian kannalta: heimoyhteisöhän tarjoaa mahdollisuuden yhteisön rakenteiden ja elämän kokonaisvaltaiseen tarkasteluun pelkistetyssä muodossaan. Nimenomaan brittiläisillä tutkijoilla on maansa kolonialistisen menneisyyden ansiosta ollut erinomaiset mahdollisuudet keskittyä tälle alalle eikä näitä edellytyksiä ole jätetty suinkaan hyväksikäyttämättä («... käyttivät Imperiumia antropologisena eläintarhana.»).

Yhteisöjen valtarakenteita käsittelevän luvun kohdalla Mackenzie arvioi sekä kritikoitiin *Hunterin* kuin *Millsinkin* jalanjälkiä seuranneen tutkimusperinteen. Mackenzien kokonaisarvio itse koulukuntien välisestä kiistasta on, että siitä on ollut enemmän haittaa kuin hyötyä yhteisöihin kohdistuneelle tutkimukselle, vaikka kummankin tutkimussuuntauksen teok-

set sinänsä ovat olleet hyödyllisiä. Viidennessä alaluvussa Mackenzie kertoo sekä perinteisestä että nykyaikaisesta organisaatioihin kohdistuneesta tutkimustyöstä pitkään ja ansiokkaasti.

Näiden viiden erikoisalan jälkeen on vuorossa oikeustieteen ja politiikan kieleen kohdistuneen tutkimuksen arviointi; edellisen vähätelyä Mackenzie harmittelee (ilmeisesti koulutuksensa vuoksi) läpi teoksen ja jälkimmäisellä alalla saavutetut tulokset hän sivuuttaa kumman väheksyen.

Viimeinen osa, Mackenzien mukaan politiikan tutkimuksen ensisijainen kohde, »Men and their States» jakaantuu kolmeen osaan: vertaileva politiikan tutkimus, poliittinen kehitysteoria ja maailmanpolitiikka. Jostakin syystä analyysi tuntuu lopahtavan loppua kohti; näistä raportoیدessaan tekijä ei vaikuta yhtä innostuneelta kuin alkuosassa, mutta ehkä tästä jaksosta taas on enemmän hyötyä muille yhteiskuntatieteilijöille.

Kautta koko teoksen Mackenzie koskettaa yhteiskuntatieteiden keskeisiä ongelmia, joista kahteen hän palaa tuon tuosta: toinen on tutkijoiden sitoutuminen tietoisesti tai tietämättään yhteisöjensä ja »työnantajensa» arvoihin («whose social scientist are you?») ja toinen tähän kiinteästi liittyvä, tutkimustulosten »rakeneminen» käytettyyn metodiin. Mackenzie esittää lukuisia esimerkkejä tekijänsä arvoja heijastelevista tutkimuksista, esimerkiksi nämä:

»But Parsons writes of himself happily as a relatively typical American 'egghead' intellectual, a New Dealer and Fair Dealer, and in general inclined to support the Democratic party, on its 'liberal' side; and the tone of his polity is that of one comfortable for White Anglo-Saxon Protestant to live in.» (95) »The hot gospelling of Mary Parker Follett and Elton Mayo lent force to suspicion: the whole thing fitted too well into the philosophies of pluralism, group integration and personal integration. As Crozier says, quoting Clark Kerr, this was factory politics without power and conflict; a recipe for 'togetherness' and the American way of life as the 'one best way' to personal happiness and maximum productivity.» (250)

Tulosten rakentamisesta itse tutkimusmetodin sisään Mackenzie mainitsee nimenomaan yhteisöjen valtarakenteisiin kohdistuneet tutkimukset; »sosiologeilla on aina taipumus löytää elitismiä ja klikkejä, politologeilla pluralismia», ja Mackenzien mukaan tämä selittyy juuri käytettyjen tutkimusmenetelmien avulla (reputational & decision-making method vastaa-vasti). Tähän tärkeään teemaan Mackenzie palaa yhä uudestaan eri yhteyksissä («... how theory of method inter-locks with substantive theory» 235, »cases in which empiricists have built their answers into their own experiments» 303, »thereby they build conclusions into their method» 367). Sinänsä tämä ei ole tietysti uutta yhteiskuntatieteilijöille, mutta asian jatkuva toistaminen kyllä terveellisesti muistuttaa meitä siitä, kuinka tieteiden avulla voidaan todistella mitä halutaan — ilman tilastojakin.

Mackenzien teksti on kauttaaltaan iskevää ja terävää, hänen luonnehdintansa eri tutkijoista ja heidän töistään ovat herkullisia, tyyli on nautittavaa ja tekee tästä tiivistä teoksesta paitsi hyödyllistä myös hauskaa luettavaa. Osoitukseksi tästä ja potentiaalisille lukijoille vihjeeksi pari edustavaa näytettä:

»The latter (Crozier) shows intense Frenchness (perhaps) in presenting good evidence and then going far beyond its limits.» (267)

»To older British intellectuals, raised under the disciplines of Freud and Wittgenstein, Parsons ('America's most renowned social theorist') has generally seemed ridiculous rather than impressive, largely because he disobeys so many of the rules of scholarship which we were taught as students. He writes too much; his definitions are vague; his style is Germanic; he inhabits a great system of an old-fashioned kind; he is continually adding bits on to it, but rarely takes anything away, so that the architecture is ramshackle and subject to puzzling changes and incoherences. Nobody (we are inclined to say) should be allowed to write like that and get away with it.» (86—87)

Tänä kalliiden, kapeiden pamflettien aikana kirjan hintakin on miellyttävä, 7 markkaa.

Unto Vesa

DAVID EASTON—JACK DENNIS: **Children in the Political System.** New York: McGraw-Hill, 1969, xvi + 440 pp.

Sometimes about a decade ago social science has discovered that children also have a »political life», and the subsequent years have witnessed an increasing number of studies on what has become known as political socialization. The much-heralded appearance of *Children in the Political System*, co-authored by one of the leading figures of American political science in a way represents the final legitimization of the importance of this rapidly growing branch of political science or political sociology.

Easton and Dennis' book is indeed a significant contribution, although its importance seems to me to lie much more in what it promises than what it actually delivers. The book is divided into two unfortunately rather unrelated parts. In the first part a theoretical framework is outlined that is an application and re-iteration of Easton's system-analytical approach, as developed e.g. in his *Systems Analysis of Political Life* (N.Y.: John Wiley, 1965). In a nutshell, Easton's formulation is that the political system is an open, self-regulating and self-transforming flow system that can be defined in terms of two basic variables: the functions of 1) allocation of values in society and 2) inducing members to accept these values. The processes within this functionally delimited system can be conceived in terms of transactions (inputs and outputs) between the system and its environment (everything outside the system). Inputs in the form of demands and support enter the system and are converted by the authorities into outputs (decisions and actions) that have feedback on the subsequent demands and support. Since in such interdependent system persistence depends on the acceptance of decisions and actions as binding (i.e. on support), socialization has an important role both as an output of the system and as a legitimizing input function.

Whatever the number of problems in Easton's theory, which cannot be analyzed here, the main contributions of the book lie precisely in his theoretical approach, for two main reasons. On the one hand, unlike most studies that have appeared in the field of political socialization, it places the role of political socialization within the particular relevance of the political system, and as such suggests a direction away from the individualistic, psychologistic focus that has been predominant in empirical research in the field. Secondly, the system analytical approach at least in principle offers a meaningful alternative to the often parochial, allocative theories of stability maintenance that has formed the framework for much of the research in political socialization — especially in the United States.

In view of the interesting, suggestive theoretical beginning, the second part of the book, where the results of an empirical study are analyzed, comes as all the more of a disappointment.

The authors present the results of a survey of about 12,000 white children, approximately between the ages of 7 and 14 (2 to 8 grades) sampled from both lower class and middle class schools in four large and 4 small cities in different regions of the United States, in 1961—1962. In the with the theoretical framework, the empirical study is supposed to focus on the process of acquisition of general orientations of support of the political system in childhood, particularly one especially important aspect of the political system, the structure of authority. Yet, instead of the learning process, the data presented focus almost exclusively on the content of the children's political orientations. Concerning these the authors offer the following main conclusions:

Already at a very early age (7—8 years) children acquire some political orientations and the earliest contacts and awareness of the political system comes through some concrete identifiable objects: the president was most often associated with government in the youngest age groups. As it has been noted in several other American studies, at this stage not only do political orientations focus on the President, but

the content is much more affective than cognitive: the President is viewed highly positively with glowing admiration. Although there is some evidence of the emergence of some degree of political cynicism in older children, still a general warm, approving picture of the American political authority structure — especially of its chief executive — is characteristic of all age groups. This finding is very important in the authors' view, whose basic assumption is that »those children who begin to develop positive feelings toward political authority will tend to grow into adults who will be less disenchanting with the system than those who early acquire hostile, negative sentiments.» This fundamental premise is very interesting in itself, both because of the total absence of any evidence offered in support of it by the authors, and because it sounds suspiciously similar to the so-called functionalist *status quo* maintenance approaches.

The above example is typical of the authors' frequently annoying habit of having made up their minds beforehand in the development of the theoretical framework, and then not letting themselves be distracted by the actual data. In general, the analysis focuses on comparisons of different age groups, and only minimal and inconsistent attention is given to such important sources of potential variation as social class, region, religion, etc., and the authors' final conclusion is that »the most important predictor of affective response to political authority is the tendency of the child to project his image of parental authority to key figures of political authority«. A conclusion that is neither startlingly new, particularly unique to political science, nor directly supported by the data.

In view of the growing voice of political dissent at least among the younger generation and minority groups in America today, it may come as a surprise to many of us to learn that in all their testing and interviewing the authors were unable to find a single child who did not express high esteem for the President. Easton and Dennis, however, reject the possibility that this was because President Kennedy (whose picture was used in the interview schedule) was

a »likeable, powerful, dependable,» etc., person, and the qualities attributed to the president and government were those of the ideal adult image of the American culture, and maintain that in fact they were responding to the role of the presidency and were relating to Kennedy not as a person but as a symbol of authority (See, e.g. pp. 193—194, vs. pp. 235, 280). Again, this is a conclusion crucial from the point of view of the authors' theory, but there is nothing in the data to permit such inference. Even if we assume that the responses represent orientations toward authority, in what sense can the responses be distinguished to be uniquely, political?

The authors deserve credit for having collected a lot of scientific information about what American children say about their president, government, policemen, etc., but the question remains: what have they been really testing? From the point of view of Easton's theoretical model, political socialization is seen as the process of acquisition of support for the political system. The data presented here tells us nothing about how children's affective or cognitive images are acquired, mediated, changed or related to their behavior, and we are not even totally convinced as to what extent the phenomena observed are political — even the existence of a developmental change is inferred from cross-sectional data.

From the point of view of the advancement of research in this area in general and that of a comparative perspective in particular, one cannot help but regret that the theoretical framework developed by the authors was translated in empirical research into such specifically time- and culture-bound problems. Although Easton and Dennis are eager to admit that ultimately all scientific theories must be comparative, and decry the fruitlessness of a »theory of American political socialization» or »German middle class political socialization», etc., they have themselves regrettably succumbed to what *Lasswell* has called the »vice» of Enlightenment — being in on the know has become an end in itself.

Veronica Stolte Heiskanen

DOLF STERNBERGER—BERNHARD VOGEL—DIETER NOHLEN (red.): **Die Wahl der Parlamente und anderer Staatsorgane.** Ein Handbuch. Band I: Europe, Erster und Zweiter Halbband. Walter de Gruyter & Co. Berlin 1969. XL + 1489 s.

Vaalijärjestelmien tutkiminen ei näytä olleen erityisesti muodissa viime aikoina. Poliitiikan tutkijat ovat ilmeisesti katsoneet, että eri vaalijärjestelmien vaikutukset jo tunnetaan ellei perinpohjaisesti niin ainakin suhteellisen hyvin, ja mielenkiintoisempina pidettyjä tehtäviä on avautunut vaalikäyttäytymisen tai yleensä poliittisen käyttäytymisen tutkimuksessa. Vaalitulosten tai muiden eri maista koottujen poliittista elämää koskevien tietojen tulkitsemista varten tarvitaan joka tapauksessa täsmällisiä tietoja kulloinkin voimassa olleista vaalijärjestelmistä, vaikka tarkoituksena ei olisiakaan ryhtyä vaalien muodollisten pelisääntöjen ja niiden vaikutusten tutkimiseen. Tarvittavat perustiedot ovat usein kätkeytyneinä monenlaisiin vaikeasti löydettäviin lakeihin ja virallisjulkaisuihin. Kokoomateokset, joihin tällaiset tiedot on kerätty ja jotka opastavat perusaineiston luo ja sen käyttöön, ovat siis erittäin tarpeellisia monille tutkijoille. Uusi kansainvälinen opas vaalitulostoihin on hiljattain ilmestynyt Stein *Rokkanin* toimittamana, mutta käyttökelpoisia vaalijärjestelmiä koskevia hakuteoksia on sen sijaan viime aikoina ollut suhteellisen niukasti saatavissa.

Vaalijärjestelmiä koskevan kokoomateoksen laatiminen on suuressa määrin juridinen tehtävä — on käsiteltävä huomattavaa määrää lakitekstejä ja saatava niistä irti kaikki olennaiset seikat yhtenäisellä sanastolla esitettäväksi. Mikäli ei haluta tyytyä ainoastaan tietojen keräämishetkellä voimassa olleiden järjestelmien esittelyyn, on hakuteoksen laatiminen myös historiallinen tehtävä, koska siinä tapauksessa on hankittava tarkat tiedot menneidenkin aikojen vaalijärjestelmistä. Jos vaalijärjestelmiä koskevat tiedot asetetaan yhteyteen muiden a.o. poliittisia järjestelmiä koskevien tietojen kanssa, ja jos näistä pyritään jonkinlaiseen vertailevaan analyysiin, on

tehtävä myös politologinen. Useimmat viime aikoina ilmestyneet hakuteokset ovat pienikokoisia eivätkä pyri näiden kaikkien tehtävien täyttämiseen. Esim. 1950- ja 1960-luvuilla ovat ilmestyneet brittiläinen »Parliaments and Electoral Systems», neuvostoliittolainen »Izбирательные системы стран мира», italialainen Giovanni Schepis'in julkaisema »I sistemi elettorali, Teoria, Tecnica, Legislazione positive». Englantia puhuvissa maissa on epäilemättä myös varsin paljon käytetty hakuteoksena Enid Lakemanin kirjaa »How Democracies Vote» (kolmas painos 1970, aik. painokset yhdessä James Lambertin kanssa v:sta 1955 nimellä »Voting in Democracies»), joka kuitenkin asiatiedoissaan on epäluotettava eikä mm. vieläkään tiedä mitään Suomen vaalijärjestelmän kehityksestä vuoden 1906 jälkeen.

Monet vanhemman polven valtiotieteilijät muistavat Karl Brauniasin vuonna 1932 julkaiseman kaksiosaisen käsikirjan »Das parlamentarische Wahlrecht». Nyt on samalla saksalaisella kustantamolla ilmestymässä vielä täydellisempi ajan tasalle saatettu hakuteos. Toistaiseksi on ilmestynyt kaksi nidettä, jotka lyhyen käsitteellisen johdannon jälkeen esittelevät kaikkien Euroopan valtioiden nykyiset ja aikaisemmat vaalijärjestelmät. Tarkoituksena on myöhemmissä niteissä käsitellä muiden maanosien vaalijärjestelmät sekä lopuksi vielä esittää analyttinen yhteenveto. Tässä on siis hakuteoksen laatiminen saksalaisella perusteellisuudella käsitetty mahdollisimman laajaksi tehtäväksi.

Näin laaja kokoelma voidaan saada aikaan vain ryhmätyönä. Teoksen luokittelu kirjastoissa saattaa aiheuttaa hiukan päänvaivaa, koska sillä on kaksi julkaisijaa, Dolf Sternberger ja Bernhard Vogel, jotka kumpikin ovat kirjoittaneet erilliset alkulauseensa, sekä päätoimittaja Dieter Nohlen, joka on kirjoittanut mm. johdantoluvun. Näiden kolmen nimet mainitaan kansilehdellä, mutta teoksen selässä ei ole tekijöiden nimiä. Työ on alkanut Heidelbergin yliopiston seminaarissa, jota Vogel on johtanut. Kirjoittajia on Eurooppaa koskevissa niteissä julkaisijoiden ja päätoimittajan lisäksi kaksikymmentäkaksi. Näistä ilmeisesti osa on itsenäisesti laatineet eri maita esittelevien lu-

kujen pohjana olevia tutkielmia opinnäytteinä, ja niitä on jouduttu tiivistämään käsikirjaa varten. Pituutta riittää kuitenkin; esim. Saksaa on käsitelty noin 220 sivulla, Ranskaa 110 sivulla, jokaista Pohjoismaata noin kolmella-kymmenellä.

Näin perusteellisesti tehdystä hakuteoksesta hyötyvät sekä nykyajan politiikan että poliittisen historian tutkijat, jotka siitä voivat saada tarkkoja tietoja esim. Saksan eri valtioiden vaalijärjestelmistä 1800-luvulta saakka ja jotka yleensä jokaisen valtion esittelyn kohdalla myös löytävät erinäisiä tilastotaulukoita kansanedustuslaitosten kokoonpanosta eri vaalien jälkeen yms. Mukana ovat todella kaikki Euroopan valtiot unohtamatta Andorraa, Liechtensteinia, Maltaa tai Vatikaanivaltiota — joskin paavinvaalia koskevien sääntöjen esittely tuntuu hieman yllättävältä tässä parlamenttivaaleja koskevassa käsikirjassa; perusteluna on tietenkin että juuri paavi käyttää ko. valtiossa lainsäädäntövaltaa ja näin myös vastaa parlamenttia. Jokaisen valtion esittelystä on historiallinen osa ja nykyistä järjestelmää kuvaava systemaattinen osa sekä kirjallisuusluettelo. Aineistoa on kirjallisuusluetteloita varten koottu laajalti mutta kuitenkin suhteellisen harvapiikkisellä haravalla, vaikka aina on pyritty saamaan mukaan ainakin muutamia viittauksia ao. maissa ja niiden omilla kielillä julkaistuihin teoksiin tai artikkeleihin. Nimenomaan muilla kuin saksan kielellä julkaistujen teosten nimissä on valitettavasti painovirhepoholainen päässyt valloilleen.

Eripituisissa luvuissa kuvastuvat tietenkin aineiston vaihtelevasta niukkuudesta ja runsaudesta johtuvat epätasaisuudet, joita ei ole voitu välttää. Monissa paikoin olisi lukija kuitenkin toivonut, että toimittajat vieläkin ankarammin olisivat huolehtineet yhtenäisemmän jäsentelyn noudattamisesta ja yhtenäisemmän materiaalin kokoamisesta. Esimerkiksi Sveitsin esittelyyn on käytetty vain kaksi taulukkoa, monilla muilla mailla on kymmenkunta taulukkoa tai enemmän. Taulukoiden sisältö vaihtelee: eräiden kohdalla on esimerkiksi tietoja vaalioikeutettujen määrästä ja osanottoprosentista eri vaaleissa, toisten kohdalla ei. Belgian kohdalla on taulukko hallituskoalitiosta ja niiden nauttimasta parlamentaarista tuesta,

jollainen olisi ollut hyödyllinen monien muiden maiden esittelyssä. Ranskan osalta saadaan tietää mm. presidentinvaalien ja kansanäänestysten tuloksia, mutta tällaisia tietoja ei ole otettu mukaan Suomen esittelyyn.

Käsitteellisessä johdantoluvussa teoksen päätoimittaja Dieter Nohlen on mm. pyrkinyt systematisoimaan valtiollisten vaalien tarkoitusta ja funktioita erilaisissa valtiollisissa järjestelmissä, esittänyt joukon käsitteitä ja niiden määritelmiä sekä hammotellut vaalijärjestelmien typologian. Tämän typologian esittelyn yhteydessä Nohlen kiinnittää huomiota siihen, miten käsitteitä »suhteelliset vaalit», »enemmistövaalit», »seka järjestelmä», »henkilövaalit» yms. usein on käytetty hyvin epämääräisesti ja sekavasti. Nohlen perustaa oman jaottelunsa ensinnä kahteen edustuksen päämäärää koskevaan erilaiseen peruskäsitykseen: 1) tarkoituksena voi olla aikaansaada kansanedustuslaitoksessa mahdollisimman tarkka edustus eri ryhmille tai 2) tarkoituksena voi olla pyrkiä hallituskelpoisen enemmistön aikaansaamiseen kansanedustuslaitoksessa. (Erikseen on vielä ryhmiteltävä sellaisten yksipuoluevaltioiden vaalit, joissa ei esiinny kilpailevia ehdokkaita, ja joiden tutkimisessa ehdokasasettelu on politologisesti mielenkiintoisin prosessi.) Tämän perusjaottelun täydentämiseksi tarvitaan yksityiskohtaisia tietoja eri järjestelmien osatekijöistä: vaalipiirit, ehdokasasettelu, äänestysmenettely, tulosten laskentamenetelmät jne. Nohlenin johdanto on tiivis ja suppea, joten se ei sellaisenaan riitä erilaisten järjestelmien vaikutusten analyysiin. Osaltaan se on kuitenkin hyödyllinen pohja eri maita esitteleville luvuille sekä sille vertailevalle analyysille, joka on luvassa koko käsikirjan viimeisessä niiteessä — kunhan sitä ennen saadaan Aasian, Afrikan, Amerikan ja Australian vaalijärjestelmiä koskevat monografiat kuntoon.

Käsitteellinen yhtenäisyys säilyy hyvin tässä teoksessa päätoimittajan johdannossa esittämien suuntaviivojen mukaisesti. Tämä onkin tärkeämpää kuin asiallinen yhtenäisyys, jota ei kuitenkaan voida täydellisesti saavuttaa järjestelmien erilaisuuden ja lähdeaineiston epätasaisuuden johdosta. Vielä tärkeämpää on että hakuteos on luotettava, että siihen otetut tie-

dot ovat oikeita. Tässä suhteessa uusi käsikirja näyttää täyttävän korkeita vaatimuksia. Tiedot ovat myös ajankohtaisia — toisen niiteen lopussa on täydennysluku, jossa kehitystä on seurattu kesään 1969 saakka. Teosta voidaan siis pitää miltei välttämättömänä apuvälineenä yliopistojen valtio-opin laitoksilla, yhteiskuntatieteellisten kirjastojen hakuteoshyllyillä sekä vaalijärjestelmien tutkimukseen erikoistuville tai muuten vertailevia tietoja vaalijärjestelmistä tarvitseville tutkijoille.

Klaus Törnudd

JÓZSEF HALÁSZ (ed.): **Socialist Concept of Human Rights.** Budapest: Akadémiai Kiadó, 1966, 309 s.

ISTVÁN KOVÁCS: **New Elements in the Evolution of Socialist Constitution.** Budapest: Akadémiai Kiadó, 1968, 464 s.

Tarkastelun kohteena olevat teokset eivät ole mitään uutuuksia. Kuitenkin mm. vähäinen kanssakäyminen sosialistisen valtiosääntöoikeuden tutkimuksen ja oikeuspolitiikan kanssa ja erityisesti 'oikeustieteellisten' tarkastelujen rajoittuminen tiukasti kansallisvaltion puitteisiin ovat aiheuttaneet sen, että nämä teokset ovat saaneet perin niukasti huomiota osakseen. Niillä on kuitenkin tämän hetken konkreettisiin vaikutuksiin pyrkiville tieteille (oikeustiede, oikeuspolitiikka, yhteiskuntapolitiikka jne.) paljon annettavaa ja ansaitsevat sen johdosta esittelyn.

On jatkuvasti syytä kysyä missä määrin relevanttia on tehdä ero lakeihin perustuvien erityisten kontrollimekanismien ja sitten varsinaisten poliittisten prosessien välillä. Lainkäytön yhteydessä tapahtuvat tulkinnot ja näiden tulkintojen kautta syntyneet merkitysisällöt määräytyvät nimittäin viime kädessä samantyyppisten kriteerien kautta kuin prosessien yhteydessä ilmenevät, ehkä selvemmin esillä olevat kriteerit. Se, joka sanoo, että lakeihin perustuvien kontrollimekanismien ja varsinaisten poliittisten prosessien välillä on ratkaiseva ero, tarkoittaa, että lakien tehtävänä on rauhoittaa erilaisten yhteiskunnallisten konfliktien potentiaalisia elementtejä ja

rasvata sosiaalisen kanssakäymisen koneisto. Ja tässä lain rasvaamassa koneistossa erilaisia päätäntä- ja käskyvaltasuhteita pyritään kuvaamaan dahrendorfilaaisessa hengessä samanarvoisina luokkasuhteina: osa-alueet ovat kauniin paloittelun tuloksia siten, että taloudella, lailla, politiikalla, kulttuurilla, armeijalla, sosiaalipolitiikalla jne. on omat alueensa, mutta sangen vähän tekemistä muiden alueiden kanssa, so. ne kuvataan tiettyssä määrin riippumattomiksi toisistaan. Valtiosääntöjen ja perustuslakien kaltaisilla yhteiskunnan jäykillä elementeillä on kuitenkin suuri vaikutus siihen, minkälaista politiikkaa yhteiskunnassa voidaan harjoittaa. Valtio ei voi yhteiskuntapolitiikallaan puuttua sellaisiin yhteiskunnallisiin muuttujiin, joita hierarkkisesti ylemmänasteisiin säädöksiin lukitut perustuslain normit suojelevat tabuina. Mielekkäältä tuntuu asettaa kysymys seuraavasti: millä tavalla olisi määriteltävä ja muodostettava sellaiset useampaikaiset relaatiot, jotka koskevat lain ja politiikan, lain ja talouden jne. joidenkin yhteiskunnallisten tapahtumien kannalta määriteltäviä suhteita. Esim. meillä puhutaan hyvinvointivaltiossa kansalaisten nauttimista sosiaalisista, taloudellisista ja sivistyksellisistä oikeuksista, mutta länsimaisten hyvinvointivaltioiden valtiosäännöille tai vastaaville on tyypillistä, että ne eivät sisällä nimenomaista valtiota velvoittavaa lausumaa, jossa osoitetaisiin kansalaisen oikeusrelaatiota vastaava valtion velvoiterelaatio. Niinpä siihen asti kun velvoiterelaatiota ei voida määrittää on puhuttava jonkinlaisesta ideaalisesta normista tai ihanteesta; jos esim. kansalaisen sosiaalinen tai sivistyksellinen oikeus toteutuu valtio saa muodossa tai toisessa siitä palkinnon, mutta jos tällainen oikeus ei käytännössä toteudu eikä saa sisältöä, ei valtiota siitä liioin rangaista.

Tarkastelen ensiksi József Halászin toimitaman teoksen rakennetta ja niitä perusolettamuksia, joille erilaisten kansalaisten oikeuksien turvaamisen idea perustuu. Oikeudet määritellään ihmisoikeuksiksi velvoiterelaation olemassaolon perusteella: niin kauan kuin kansalaiset eivät todella voi käyttää oikeuksiaan niitä kutsutaan ihmisoikeuksiksi. Marxilaiseen teoriaan tukeutuen kiistetään käsitys, että kapitalistisessa valtiossa esitetyt erilaiset oi-

keusluettelot merkitsivät vallan rajoitusta miininkään suuntaan. Mikään oikeudellinen järjestely ei näet voi marxilaisen teorian mukaan olennaisesti rajoittaa taloudellisesti hallitsevan luokan valtaa. Jokainen vallanrajoitus voidaan tosiasiasi johtaa vain yhteiskunnan luokka-valta-suhteesta, eikä koskaan valtion vallasta. On täten selvää, että sosialistinen oikeustiede korostaa sosiaalisten, taloudellisten ja sivistyksellisten oikeuksien ja poliittisen järjestelmän keskinäistä riippuvuutta. (Ei-sosialistinen oikeustiede korostaa oikeudellisten ja institutionaalisten takeiden merkitystä ja tuskin huomaa riippuvuutta poliittisesta järjestelmästä.) Lähtökohtana on siis se, että poliittinen järjestelmä jo sellaisenaan on eräs 'positiivisten' sosiaalisten, taloudellisten ja sivistyksellisten oikeuksien tae.

Keskeistä on se, että sosiaalisten (taloudellisten ja sivistyksellisten) ja muiden oikeuksien välillä ei tehdä toiminnallista eroa, vaan katsotaan mieluummin, että vasta sosiaalisten oikeuksien takaaminen kansalaisille mahdollistaa muiden (lähinnä poliittisten) oikeuksien toteutumisen. István Kovácsin kirjoittamassa oikeuksien yleisiä ongelmia käsittelevässä johdannossa (sivut 7—25) hahmotetaan toisaalta kansalaisoikeuksien historiaa ja toisaalta tarkastellaan kansalaisten oikeuksia määrittäviä lausumia uusimmissa sosialistisissa valtiosäännöissä.

Toisessa kappaleessa Imre Szabo jo määrittää ja täsmentää oikeuksien asemaa sosialistisissa valtiosäännöissä varsin pitkässä (s. 27—81) ja tärkeässä kirjoituksessaan. Hänen mukaansa (ks. Szabo, mt., 65—66): (a) sosialistisen valtion ja kansalaisten oikeuksien välinen suhde on 'aktiivinen', valtion edellytetään suorittavan oikeuksien turvaamiseen tähtäviä tekoja oikeudellisella, taloudellisella, sosiaalisella ja poliittisella alalla, (b) siksi yksityisten oikeuksien luonne ei ole salliva eikä kieltävä, vaan osoittaa molempiin suuntiin, ts. oikeuden ala ja toteuttamisolosuhteet on määriteltä, (c) valtiolla on velvollisuus toteuttaa valtiosäännössä määritellyt taloudelliset, poliittiset ja oikeudelliset toimenpiteet; positiivisessa merkityksessä niin, että valtiolla on velvollisuus toteuttaa nämä oikeudet ja negatiivisessa merkityksessä niin, että valtio joutuu

puuttumaan sellaisiin tekoihin, jotka estävät näiden oikeuksien toteutumisen. Näin ollen kansalaisten oikeudet määritellään seuraavasti: (1) oikeudet, jotka ovat suoraan yhteydessä sosialistisiin tuotantosuhteisiin: i. taloudelliset, ii. sosiaaliset ja iii. sivistykselliset oikeudet. (2) poliittiset oikeudet: i. oikeus tasa-arvoisuuteen lain edessä, ii. oikeudet, jotka takaavat kansalaisten kollektiivisen sosiaalisen ja poliittisen toiminnan, ja iii. oikeudet, jotka takaavat kansalaisten kollektiivisen sosiaalisen ja poliittisen toiminnan ja (3) oikeudet, jotka liittyvät persoonallisuuteen. Kansalaisten velvollisuudet on luokiteltu vastaavasti: (1) velvollisuudet, jotka liittyvät sosialistiseen taloudelliseen järjestelmään: i. velvollisuus suojella sosialistisia tuotantosuhteita, ii. velvollisuus osallistua työhön, iii. velvollisuus noudattaa työkuria, ja iv. velvollisuus vaatia riittävää yleistä ja ammattia koskevaa tietoa. (2) velvollisuudet, jotka liittyvät sosialistisen yhteiskunnan poliittiseen järjestelmään: i. velvollisuus noudattaa sosialistisen yhteiskunnan lakeja ja määräyksiä ja sosialistisen yhteiskunnan elinsääntöjä (rules of living), ii. velvollisuus osallistua julkisten asioiden hoitoon, ja iii. velvollisuus puolustaa maata (ks. Szabo, mt., 79—81).

Zoltán Péteri tarkastelee kansalaisten oikeuksien asemaa luonnonoikeudellisten teorioiden näkökulmasta (s. 83—119) ja oikeuksien siirtymistä institutionaalsiin puitteisiin läntisissä hyvinvointivaltioissa, ja painottaa tässä erityisesti Isaiah Berlinin lanseeraamaa vapauden positiivisen ja negatiivisen aspektin merkitystä. Kálmán Kulcsárin tarkastelee oikeuksien kehittymistä historiallisesta näkökulmasta (sivut 121—163) ja pyrkii sitten liittämään modernin sosiologian konkreettisiin vaikutuksiin pyrkivään soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen ja porvarilliseen valtiosääntöoikeuden tutkimukseen. Hän päätyy korostamaan ajan ja paikan suhteen täsmennettävissä olevien poliittisten liikkeiden vaikutusta kansalaisten oikeuksien turvaamisessa. Yleisemmin voidaan ajatella, että sosialistisissa valtioissa kansalaisten oikeuksien turvaamismekanismina toimii systeemin poliittinen järjestelmä sinänsä, kapitalistisissa valtioissa voidaan erilaisia oikeusasiamiesinstituutioita pitää turvaamismekanismeina, mutta tähän voidaan

sitten vielä liittää Kulcsárin mainitsema idea kansalaisten poliittisesta toiminnasta kolmantena oikeuksien turvaamismekanismien kategoriana.

József Halászin kirjoitus tasa-arvoisuudesta lain edessä, Lajos Lőrinczin taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien tarkastelu ja Péter Schmidtin esitys kansalaisten vapauksista (oikeus johonkin) muodostavat teoksen ilman muuta parhaan osan. Lyhyesti voidaan tässä vain todeta, että taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet on määritelty tuotantosuhteiden pohjalta. Läpikäyvänä ajatuksena on se, että tällaisten oikeuksien sisältö määräytyy valtion tuotantovoimien kehitystason mukaan (sivu 208). Nimenomaan tästä syystä nämä ns. sosiaaliset oikeudet ovat pohjana kansalaisten muille oikeuksille. Toisaalta, vaikka aineellinen tuotanto paljolti määrää kulttuurin, taiteen ja tieteen luonnetta, näillä on kuitenkin suhteellisen itsenäinen asema. Tästä seuraa, että sivistyksellisten oikeuksien luonne ja sisältö ei ole suoraan sidottu aineelliseen tuotantoon, sisältö ei suoraan määräydy tuotantovoimien kehitystason perusteella.

Eri asia on sitten taas miten esim DDR:n uuden perustuslain (joka on eräänlainen sosialistisen valtiosääntöoikeuden viimeaikaisten tarkastelujen malliohjelma) toisen artiklan kolmannessa momentissa ilmaistu tunnettu Marxin maksimi »Jeder nach seinen Fähigkeiten, jedem nach seiner Leistung» toiminnallisesti realisoidaan, ja minkälaisia operationaalisia väyliä käyttäen. Marxismi on kuitenkin sosialististen valtiosääntöjen puitteissa toimivissa valtioissa enemmän soveltamisen oppaana kuin liberalismi lännessä. Lännen oikeuspolitiikan päätöksentekijät tuntevat huonommin liberalismiin klassikot kuin itä marxilaiset klassikkonsa, ja marxilaisen teorian elementit sisältävät joka tapauksessa enemmän arvokasta sosiaalisten realiteettien ymmärtämiseksi tämän päivän maailmassa kuin liberalismiin abstraktiot.

István Kovácsin teos »News Elements in the Evolution of Socialist Constitution» rakentuu kahdeksasta luvusta, joissa aluksi tarkastellaan sosialististen valtiosääntöjen funktioita ja niiden luokitteluja (sivut 11—133), ja sen jälkeen valtiosääntöjen rakennetta, siinä olevien

lausumien formulointia, valtiosäännön avulla tapahtuvan »ohjaamisen» ongelmia valtiossa ja sitten lopuksi yleisemmin valtiosäännön lausumien ja määräysten asemaa sosialistisessa oikeusjärjestyksessä ja näiden muuttamista ja käytäntöön soveltamista.

Lähtökohtana on eräänlainen partiaalinen valtiosääntöideologia: valtiosääntö on sosiaalisessa todellisuudessa annettujen tilojen suhteen määrätty ja aina tiettyyn oikeusjärjestykseen kuuluvien instituutioiden summa. Valtiosäännön soveltamisen kautta voidaan yhteiskunnalliseen suuntaan aiheuttaa jossakin suhteessa joko positiivisia tai negatiivisia seurauksia. Porvarilliset valtiosäännöt ovat seurausiltaan työväenluokalle negatiivisia: ne on lukittu hierarkkisesti ylemmänasteisiin säädöksiin, joiden avulla konservoidaan olemassa oleva poliittinen ja taloudellinen järjestys, ja valtiosäännön muutosyritykset torjutaan oikeudellisen jatkuvuuden vaatimukseen vedoten.

Pitkän historiallisen analyysin kautta (englantilainen traditio, *Rousseau, Spinoza, Locke Montesquieu* jne.) tekijä tulee siihen tulokseen, että valtiosääntöjä ei ole luontevaa tarkastella yhteiskunnallista vallankäyttöä säätelevinä elementteinä, vaan asettuu kannattamaan jonkinlaista sopimusteoriaa. Sopimusteoreettista lähtökohtaa painotetaan siksi, että »taivaan ja maan piirissä» esiintyvillä ilmiöillä halutaan osoittaa olevan inhimillinen, kansalaisten toiminnan kautta syntynyt alkujuuri. Tätä näkemystä tuetaan sitten marxilaisten teoreetikojen näkemyksillä valtiosääntöjen yhteiskunnallisista tehtävistä.

Teoksen toisessa ja kolmannessa luvussa tarkastellaan sosialististen valtiosääntöjen luokittelukriteereitä ja rakenteita. Aivan oikein lähdetään siitä, että valtiosäännöt ovat olemassaolleen poliittisen, taloudellisen ja sosiaalisen voimakentän resultantteja, mikä seikka on tavallaan pelkkä truismi. Muutenkin liikutaan paljolti whearelaisilla linjoilla, eikä luokittelukriteereitä ja niiden kautta saatuja kategorioita voida toiminnallisesti pitää kovin onnistuneina. Valtiosääntö ei toiminnallisesti määriteltynä ole kirjoitettu vs. kirjoittamaton, joustava vs. jäykkä, Neuvostoliiton sosialistinen valtiosääntö vs. kansandemokratian valtiosääntö, federaalinen vs. unitaarinen tai jakamaton, vaan

sopimus pohjaisestikin tarkasteltuna eräs mekanismi tai prosessi työväenluokan käytössä (sikäli kuin historiallinen tilanne ei pakota sitä käyttämään tarkoitukseensa paremmin sopivia muita mekanismeja ja prosesseja).

Kolme viimeistä lukua on omistettu valtio-organisaation tarkastelulle. Tällöin esillä ovat ne erilaiset määräysketjut, joiden kautta yhteiskunnan osasektorit ovat yhteydessä ylempien tason määräyksiin ja normeihin, ja joiden luonne paljolti määrää kansalaisten oikeuksien turvaamismekanismien organisatorisia edellytyksiä. Painopiste ei kuitenkaan ole tarkasti määriteltynä ja konkreettisten organisatoristen tekijöiden esittelystä, vaan tekijä keskittyy kuvailemaan sosialististen valtioiden kokemuksia historiallisesta perspektiivistä. Viimeksi mainittu seikka on kyllä mielekkäällä tavalla oikeuspoliittisten tavoitteiden prosessien tutkimuksen lähtökohta.

Valtiosäännön käytäntöön soveltamisen problematiikkaa (konstitutionalismi, toteuttamisprosessit) esitellessään kirjoittaja esittää laajennuksen voimakentän sosiaalisten ja taloudellisten tekijöiden suuntaan. Tällöin hän tuomaa esille sen monella tavalla osoitetun seikan, että läntisten demokratioiden (itse asiassa oikeuspoliittiselta pohjalta lähtevien) jakopoliittisten tavoitteiden toteuttamiseen pyrkivä yhteiskuntapolitiikka ei ole mikään toiminnallinen mekanismi. Se on vain eräs monopolikapitalismin ideologinen työkalu, joka kariuttaa toimenpidetekojoukot ja jota porvarilliset perustuslait ja valtiosäännöt edelleen suojaavat.

Koska valtiosäännöt ovat sellaisia jäykkä elementtejä, jotka jonkin ajallisesti nykyhetkeä edeltävän poliittisen tilanteen perusteella sanovat sanansa siitä onko tasavalta harvojen vai monien, on tarkasti analysoitava valtiosääntöjen muuttamisen strategiaa valtiosäännön syrjäyttämistäkin unohtamatta. Keskustelulle tarjoavat aineksia myöskin uudemmat unkarilaisen Akadémiai Kiadó-kustannusliikkeen oikeustieteelliset ja oikeuspoliittiset teokset, joista voidaan mainita Otto Biharin »*Socialist Representative Institutions*» (290 s.), Hanna Bokor-Szegön »*New States and International Law*» (130 s.) ja GY. Eörsin »*Fundamental Problems of Socialist Civil Law*» (134 s.).

Risto Eräsaari

FRANZ SCHURMANN: **Ideology and Organization in Communist China**, toinen, laajennettu painos. Berkeley: University of California Press, 1968, lii + 642 s.

Schurmannin kirja on erinomainen ja vakuuttava esitys siitä, mitä Kiinassa on tapahtunut vallankumouksen, vuoden 1949, jälkeen. Asiantuntemus on ensyklopedista luokkaa. Schurmannilla on ollut käytettävissään se materiaali, mikä lännessä on yleensä ollut saatavissa, kiinan, japanin ja venäjän kielen taito sekä huomattava Neuvostoliiton tuntemus.

Tämä on tietysti ollut välttämätöntä. Mutta tärkeintä on tietenkin metodi. Miten on lähestyttävä valtavaa mutta fragmentaarista materiaalia, jota koskeva aikaisempi makrotutkimus on vain vähäiseksi avuksi? Ratkaisuyritys on välttämättä spekulatiivinen ja sen sekä siitä johdettujen erottelujen pätevyuden mittana voi olla vain se, miten hyvin niillä voi hahmottaa materiaalia ja miten hyvin ne kestävät ajan vaihtelut — miten ymmärrettäväksi ne siis tekevät Kiinan viime historian. Kysymyksessä on tulkinta. Schurmannin kirjan ensimmäinen painos ilmestyi ennen kulttuurivallankumousta, joka asetti koetteelle nykyistä Kiinaa koskevan tutkimuksen ja jonka haasteen vain osa on kestänyt. Schurmannin kirja kuuluu käsittääkseni tähän osaan.

Schurmann lähtee vallankumoukseen johtaneesta kehityksestä ja tekee sen perusteella erotteluja. Lähtökohtana on sosiaalisen järjestelmän ja organisaation välinen erottelu. Vallankumouksen historia on aina myös sosiaalisen järjestelmän romahtamisen historiaa. Vallankumousta seuraa aina organisaation luominen. Schurmann hahmottelee kolme sosiaalisen järjestelmän piirrettä, jotka ovat vallankumouksen kannalta tärkeitä. Ensimmäinen liittyy kulttuuriin; se on eetos, josta arvot ja normit johdetaan. Kiinassa se oli konfutselaisuus. Toinen piirre on eliitti, jolla on auktoriteetti statuksen muodossa. Auktoriteetin ylläpitämisessä on eetoksella tärkeä merkitys. Kiinassa eliittinä oli maa-aatelisto. Kolmas piirre on ideaaliyksilön malli (modal personality), joka Kiinassa oli perheenisä, *pater familias*.

Eetoksen vastine organisaatiossa on ideologia. Kiinassa se on marxismi-leninismi ja *Mao Tse-tungin* ajattelu. Eliittiä vastaa organisaatiossa johtajuus; se on keskittynyt kommunistipuolueeseen. Ihanneyksilö on kaaderi, vallankumouksellinen johtaja, joka on yhtä aikaa sekä »punainen» että »asiantuntija», sekä inostava johtaja taistelussa että institutionaalinen johtaja. Organisaatio, toisin kuin sosiaalinen järjestelmä, vaatii jatkuvaa tietoista kamppailua säilyäkseen: ihminen asuu, tekee työtä ja lepää organisaatiossa, sanoo Schurmann.

Organisaatio oli olemassa myös vanhassa Kiinassa, mutta siellä se ja sosiaalinen järjestelmä olivat sopusoinnussa. Lähtökohta sosiaalisen järjestelmän rappeutumiseen Kiinassa oli Schurmannin mukaan siinä, että eliitti ei pystynyt mukautumaan taloudellisiin ja väestöllisiin muutoksiin ja alkoi menettää auktoriteettiaan. Kun vallankumous viimein tuhosi sosiaalisen järjestelmän, organisaatio oli tärkeämpi kuin milloinkaan ennen, se oli vaihtoehto kaaokselle.

Eliitin luonne vaikuttaa vallankumouksen luonteeseen. Kiinan eliittinä oli maa-aatelisto, jonka kukistaminen vaati pitkällistä ja työlästä taistelua, sanoo Schurmann. Se lähti maaseudulta ja perustui talonpoikiin. Venäjällä taas eliitti oli kaupungeissa ja nimenomaan pääkaupungissa, missä se lyötiin yhdellä iskulla; vallankumouksellinen ryhmä oli myös suhteellisesti vähäisempi kuin Kiinassa. Schurmannin mukaan tämä ero heijastuu muun muassa suhtautumisessa Latinalaisen Amerikan vallankumouksellisiin liikkeisiin.

Vallankumouksen luonne vaikuttaa siihen, millainen organisaatio vallankumouksen jälkeen syntyy. Bolshevikkien organisaatio oli tiivis ja keskitetty, koska avoin toiminta oli mahdotonta. Voimakas keskittäminen oli ominaista myös sille organisaatiolle, joka luotiin Neuvostoliitossa. Kiinalaisten organisatorisena ihanteena oli pieni aseistettu ryhmä, joka taisteli ja viljeli maata. Toiminta oli avointa, ja joukot osallistuiivat vallankumoukseen laajemmin kuin Venäjällä. Kiinassa organisaatio onkin Schurmannin mukaan ollut huomattavan responsiivinen alhaalta tuleville paineille.

Olen käsitellyt Schurmannin lähtökohtaa näin paljon, koska se on minusta hyvin hedelmällinen. Hedelmällisyys käy ilmi organisaation kuvauksesta, minkä Schurmann aloittaa ideologiasta, siitä sementistä, joka pitää organisaation koossa. Sen jälkeen hän käsittelee puoluetta, hallintoa, elinkeinoelämän johtamista ja kontrollijärjestelmää. Lopuksi hän käsittelee kahta kiinalaisen yhteiskunnan tärkeää yksikköä, kaupunkia ja kylää. Schurmannin tapa käyttää erotteluja ja hänen herkkä analogioiden tajunsa eivät tosin tässä ole yhtä hyvin rekisteröitävissä kuin itse erotelut.

Keskeinen ongelma, jonka kanssa Kiinan on ollut ja on vielä pitkään eteenkinpäin kamppailtava, on tietenkin teollistaminen. Se on suunnaton tehtävä, joka on suoritettava ilman ulkopuolista apua. Avainasemassa on maatalous, jossa on toteutettava suuria rakennemuutoksia samalla kun kaikki mahdollinen pääoma ja resurssit on suunnattava teollisuuden tarpeisiin. 50-luvun alkupuolen neuvostovaiikutteinen kehitys johti nopeasti teknokraattien ja asiantuntijoiden aseman vahvistumiseen. Kaaderi-ihanteeseen kuuluvat määreet, »punainen» ja »asiantuntija», alkoivat ajautua erilleen. Asiantuntijoiden aseman vahvistumiseen liittyi myös eliitin syntyä enteileviä piirteitä. Toisaalta maatalouden kehitys oli liian hidasta. Kyläyhteisö on traditionaalisesti ollut kiinalaisen yhteiskunnan perusyksikkö, jonka muuttamisessa on Schurmannin mukaan ollut jatkuvia vaikeuksia (muun muassa kulttuurivallankumous on osaksi nähtävissä maaseudun vastareaktion organisaatiota kohtaan). Lisäksi kehitystä oli mahdotonta edesauttaa aineellisten palkintojen avulla.

Puolueen reaktiona oli Suuri hyppäys eteenpäin ja siihen liittyvä maatalouden kollektivisointi. Perinteellinen maanviljelys oli käyttänyt mahdollisuutensa loppuun, ja muutos oli saatava aikaan. Tämän muutoksen aikaansaamiseksi organisaatio ulotettiin kylään, kiinalaisen yhteiskunnan ytimeen. Kysymyksessä oli mahtava yritys herättää kiinalainen talonpoika ja käyttää organisaatiota ja ideologiaa kiihokkeita muutoksen aikaansaamiseksi. Tämä yritys epäonnistui osaksi, sanoo Schurmann. Seurauksena oli maataloustuotannon lasku.

Mutta ongelmat jäivät, ja niiden ratkaisuyrityksissä palattiin teknokraattisemmille linjoille ja puolueen aseman korostamiseen.

Kulttuurivallankumousta Schurmann tarkastelee puolueen sisäisenä ja puolueen ja armeijan välisenä ilmiönä — valtataisteluna — ja toisaalta organisaation kannalta. Edellisessä mielessähän kysymys on melko yleisen käsityksen mukaan ollut Mao Tse-tungin ja Liu Shao-tshin johtamien ryhmien välisestä kamppailusta. Schurmannin mukaan Liun ratkaisumalli oli samantapainen kuin Neuvostoliitossa sovellettu: puolueen johtama organisaatio oli kehitettävä entistä tehokkaammaksi ja keskitetyimmäksi ja sen avulla uudistettava maatalous ja johdettava Kiina kohti teollistumista. Maon käsitys oli toinen:

»Maon ajama linja tuntuu olevan hyvin selvästi sopusoinnussa sen ohjelman kanssa, minkä Lin Piao on esittänyt vallankumoukselliselle kehitykselle maailman »kylissä»: omiin voimiinsa luottavien tukialueiden kehittäminen, luottamus talonpoikaiston voimiin ja laaja yhteisrintama kaikkien edistyksekkäiden aineiden kesken. Mao todellakin väittää, että talonpoikia on kunnioitettava heidän itsensä vuoksi, että heitä ei voi organisatorisesti manipuloida kommunistisen puolueen luomaan muottiin. Organisaation on tultava alhaalta eikä ylhäältä. Aivan niinkuin vallankumoukskaan ei voi olla tuontitavaraa, samoin ei myöskään organisaatiota voi pakottaa kylään ulkoapäin». (s. 542).

Schurmannin mukaan kysymys oli siis yhdessä mielessä Maon tukemasta vasta-aallosta valtiota ja organisaatiota kohtaan. Mukana olivat talonpojat ja opiskelijat. Ei ole ihme, että Neuvostoliitossa ja Yhdysvalloissa, missä on kehittynyt »uusi teollinen valtio», sympatiat olivat Liun puolella ja Maaon vastaan. »Kun venäläiset sanovat, että heidän vallankumouksensa oli ohi 1920, he hyväksyvät täysin sen käsityksen, että valtio oli yhteiskunnan funktionaalinen vastine ja että yhteiskunta luotettiin uudelleen valtion kautta. Mao väittää muutta mutkitta, että vallankumous ei ole ohi, että yhteiskunta jatkaa toimintaansa ja että valtio ei koskaan voi funktionaalisesti korvata yhteiskuntaa».

Schurmannin käsitys sosiaalisesta järjestelmästä ja organisaatiosta sisältää ajatuksen vai-

heittäisyydestä. Vallankumouksen jälkeisestä organisaatiosta tulee ajan mittaan sosiaalinen järjestelmä: syntyy eliitti, jolla on auktoriteettia jne. Neuvostoliitossa näin on Schurmannin mukaan tapahtunut; Kiinassa sitä vastaan on tähän saakka tietoisesti taisteltu, mikä näkyy muun muassa ideologiasta. Schurmannin käsitys muistuttaa ns. machiavellistisia käsityksiä. Mutta se luo valoa myös sellaiseen ongelmaan, joka on askarruttanut eräitä ihmisiä suhtautumisessa sosialistisiin maihin. Jos hyväksyy Schurmannin tavan tarkastella vallankumousta, ei ole järkevää sanoa esimerkiksi

sellaista, että Kuuban vallankumous on kyllä periaatteessa hyvä, mutta on kuitenkin esitettävä vastalause sille, että siellä on palautettu voimaan puritaaninen moraal, tms. Tietenkään tämä ei ole tekemisissä sen kanssa, onko tuo tilanne hyvä vai paha, oikein vai väärin. Schurmannin ote on vain eräs tapa tehdä tämä kaikki ymmärrettäväksi. On selvää, että organisaatiolla Schurmannin käyttämässä mielessä on yhteyttä marxilaiseen keskusteluun proletariaatin diktatuurista vallankumousta seuraavassa vaiheessa. Ilmiö, jota tarkoitetaan, on sama, mutta sitä lähestytään eri suunnalta.

Risto Alapuro